

AKKAD DÖNEMİ

Eylül 2002

<http://mezopotamya.tripod.com/>

Sümer Kral Listesi'nde Uruk III. Sülale'den **Akkad Sülalesi**'ne geçiş şöyle açıklanır:
"Uruk mağlup edildi ve krallık Akkad'a taşındı" ve daha sonra kralların adları ile saltanat yılları verilir. Bunlardan en önemli 5 kral şöyledir:

1. **Sargon** 56 yıl M.O.2371-2316
2. **Rimuş** 9 yıl M.O.2315-2307
3. **Maniştusu** 15 yıl M.Ö.2306-2292
4. **Naramsin** 37 yıl M.Ö.2291-2255
5. **Şarkalişarri** 25 yıl M.Ö.2254-2230

Akkad Ülkesi, Aşağı Mezopotamya'nın kuzeyidir. Buradaki halk, Akkad halkıdır. Dilleri Doğu Sami dilidir ve Akkatça olarak anılır. Akkad Krallığı'nın başkenti henüz bulunamamıştır. Ancak araştırmacılar Babil'e yakın bir yerde olduğunu düşünmektedirler.

Sami kralların Uruk III. Sülale sonrası Aşağı Mezopotamya'yı denetimleri altına almaları ile ilgili çok sayıda Eski Akkad yazıt ve krali metinler vardır.

Eski Sülaleler Dönemi sonunda, Sami adları Sümer adlarına göre baskın olmaya başlar. Bu da Sami gücünün arttığını gösterir. Mezopotamya'da bu güç değişimi dilde ve siyasal denetimde farklılıklar yaratmış olmasına rağmen dinde, sanatta, yönetim şeklinde ve kanunlarda farklılık yoktur.

Sargon diğer adıyla **Şarrum-kin**, Sami sülalesinin kurucusudur. Samiler çölden kuzeydoğudaki bereketli ovalara sürülmüşlerdir. Buradaki uygarlıklar içinde assimile edilmişlerdir. Hızlı bir şekilde Sümer kültürüne adapte olmuşlardır.

Sümer Kral Listesi Sargon hakkında fazla açık değildir. Ya Sargon'un ya da babasının bahçevan olduğu söylenir. Yeni Babil ve Yeni Assur dönemlerine ait yazıtlar üzerinde anlatılan bir öykü vardır. "Sargon Efsanesi" adını verdiğimiz bu öykü şöyledir:

"Babasının kim olduğu bilinmemektedir. Annesi ise dönmedir. Annesi onu bebekken bir sepete koyarak nehre bırakır. Akki adlı biri tarafından nehirden alınır ve büyütülür. Bu kişi bahçevanlık sanatını Sargon'a öğretir."

büyütülür. Bu kişi bahçevanlık sanatını Sargon'a öğretir."

Sümer Kral Listesi'nde, Sargon'un *Ur-Zababa*'ya hizmet ettiği yazılınmaktadır. Ur-Zababa Sümer Kral Listesi'nde Kiş IV. Sülale'nin 2. kralı olarak geçer. Daha sonra Sargon, Ur- Zababa'nın hizmetinden ayrılır. Kendi başkentini ve krallığını kurar. Sargon, Siimerleri yönettiği gibi **Aşağı ve Yukarı Dağları, Deniz ülkeleri**'ni ve **Dilmun**'u da idare etmiştir.

Dağlar: İran dağları

Deniz Ülkeleri : İran Körfezi çevresindeki ülkeler.

Sargon'un dönemine ait yazıtlarda Sargon'un faaliyetlerinden açıkça söz edilir. Kendi şehri Akkad'dan yola çıkıp Uruk kentine saldırır. Lugalzagesi'yi tahttan indirmiştir. Akkad Sülalesi'nden hemen sonraya ait bir yazıtta olaydan şu şekilde söz edilir:

"Uruk'u mağlup etti ; duvarlarını yıktı ; Uruk ile yapılan savaşta o muzafferdi. Lugalzagesi'yi esir aldı. Boynuna köpek tasmaşı bağlayıp Tanrı Enlil'in kapısına götürdü."

Yazıtta geçen Enlil Kapısı, Lugalzagesi'ye ait olan kutsal Nippur kentindeki Sümer tanrısı Enlil'in tapınağı olmalıdır. Lugalzagesi'nin yakalanarak Enlil'e sunulması egemenliğin Akkad'a geçtiğini gösterir. Nitekim tapınakta yer alan heykel yazıtı Sümerce değildir. Akkatça yazılmıştır.

Sargon, Sümer ve Akkad ülkelerindeki egemenliğini sağlamlaştırdıktan sonra Batı'daki **Amurru**, Doğu'daki **Elam** ve kuzeydeki **Subartu** ülkelerine karşı eylemlere girişir. Yaptığı 34 seferde de başarılı gösterilmiştir.

- Babil'in 200 km. kuzeyindeki **Tuttul** (Hit) kentine de sefer yaparak Batı Samilerin baştanrısı Dagan'a burada dua etmiştir. Dagan, Man kenti de dahil olmak üzere **Yukarı Bölge**'yi, **Sedir Ormanları**'nı ve **Gümüş Dağları**'nı bağışlamıştır.

Sedir Ormanları = Amanus veya Lübnan Dağları

Gümüş Dağları = Toroslar

- Puruşanda'daki Mezopotamyalı ticaret kolonisini yerel krala karşı korumak için Anadolu'ya bir sefer düzenlemiştir. Mezopotamya ile Anadolu arasındaki ticaret ilişkilerinin tohumunun atıldığı dönemdir.

- Sargon, Dilmun'dan diğer ülkelere deniz seferleri yapmıştır. Deniz taşımacılığını Basra Körfezi'nde egemenliği altına almıştır.

Sargon'un oğulları **Rimuş** ve **Maniştuşu** onun yerine geçmiştir. Maniştuşu, kendisine bırakılan tüm topraklar üzerinde isyanlar olduğunu, Aşağı Deniz'e gemilerle seferler düzenlediğini söyler. Her iki oğul da isyanlar

geçmiştir. Maniştusu, kendisine bırakılan tüm toprakları üzerinde isyanlar olduğunu, Aşağı Deniz'e gemilerle seferler düzenlediğini söyler. Her iki oğul da isyanlar sonucu öldürülür.

Naram-Sin, Sargon'un torunu ve Maniştusu'nun oğludur. Mezopotamya tarihinde Sargon'dan daha büyük bir üne sahiptir. Tanrısallık özellikleri ile simgelenmiştir ki bu ilk kez olmaktadır. Bu gelenek, daha geç dönemde görülen tüm Ur III. Süiale kralları tarafından sürdürülmüştür.

Sedir Dağları'na ve Küçük Asya'ya seferler düzenlemiştir. Ur kentinde bulunan bir yazıt Sedir Dağları'na yaptığı seferi anlatır. Kuzey Suriye'de yer alan **Ebla** kentini M.Ö.2250 yılında tamamıyla tahrip eder. Ebla, bugünkü Tell Mardikh'dir. 5 binden fazla tabletin ele geçtiği arşiviyle ünlüdür. Sümer yazısı ile Samice yazılmışlardır. Bundan dolayı tabletlerin Ebla dilinde olduğu söylenir.

Kuzey Suriye ile Filistin Bölgesini denetleyen bir kent durumundaki Ebla şehrine ait 6 kral bilinmektedir. Bunların içinde Ebrum en önemlisidir. Bu kişi kuzeybatıya giden yolları korumak amacıyla Tell Brak civarında kaleler inşa ettirmiştir. Bu kentin duvarlarında kullanılan kerpiçler üzerinde kenti ele geçiren Naram-Sin'in adı basılmıştır.

Naram-Sin, Ebla kentinden sonra Ninive kentine de bir yazıt bırakır. Doğu'da Susa'ya dek ilerler. Zagros Dağlarında yaşayan halklar ile savaşır ve onları egemenliğine alır. Susa'da diktirdiği stel ise "NaramSin Steli" olarak bilinir.

Mezopotamya'nın çeşitli yerlerinde Naram-Sin'e baş kaldıran güçler de olmuştur. Bu barbar kavimlerin Anadolu üzerinden gelip Akkad Ülkesi' nin kuzeyini yağmaladıkları bilinmektedir.

Naram-Sin döneminden 1 veya 2 yy. sonra kaleme alınmış "**Akkad Laneti**" olarak adlandırılan bir Sümer yazıtında, yöreye Gut ya da Guti adlı bir kavimin gelişi anlatılır. Gutilerin saldırısı üzerine NaramSin'in bölgeleri arasındaki ilişkiler kesilmiş ; tarım alanları tahrip edilmiş ve kentler yıkılmıştır. Akkad Ülkesi oturulamıyacak hale gelmiştir.

Naram-Sin'den sonra başa geçen oğlu **Şarkalişarri** zamanında yine Gut kavmine karşı seferler düzenlendiği biliniyor. Bu krala ait yıllardan birinin adı "**Gutilere sefer yapılan yıl**" olarak adlandırıldığını görüyoruz.

Rimuş ve Maniştusu gibi Naram-Sin'in oğlu Şarkalişarri de bir suikast sonucu öldürülür. Bir omen textinde hizmetçiler tarafından tabletlerle öldürüldüğü söylenir.

Akkad çanak çömleği: Genel anlamda Akkad çanak çömleğinde

değil.)

Sonra Guti topluluğundan söz edilir. Gutilere ait 21 kraldan bahsedilir. Hepsinin adı bilinmemektedir. Bir kaynağa göre Guti kralları toplam 91 yıl, başka bir kaynağa göre 124 yıl hüküm sürmüşlerdir.

Guti Dönemi'nden sonra M.Ö.2112) Mezopotamya'da yeni bir dönem karşımıza çıkar : **Yeni Sümer Dönemi (M.Ö. 2112 - 2004)**

UR III. SÜLALE

Guti istilası Akkad İmparatorluğu'nun sonunu noktalar. Daha sonra Gutiler bu yörelerden çekilmek zorunda kalmışlardır. Sümer kültürü bu kez Ur III. Sülale denetimi altında bir Rönesans Devri yaşamaya başlar. Bundan dolayı söz konusu döneme **Yeni Sümer Dönemi** de denir. Mezopotamya'nın Orta Tunç Çağ'ının bir bölümünü kaplar.

Ur III. Sülale Dönemi'nde 5 adet kralın yaklaşık 100 yıl saltanatta kaldığı bilinmektedir:

1. **Ur-Nammu** (M.Ö. 2112 - 2095) 18 yıl; oğlu
2. **Şulgi** (M.Ö. 2094 - 2047) 48 yıl; oğlu
3. **Amar-Sirt** (M.Ö. 2046-2038) 9 yıl ; oğlu (Amar-Suen de denmektedir)
4. **Şu-Sin** (M.Ö. 2037 - 2029) 9 yıl ; oğlu (Gimil-Sin de denmektedir)
5. **İbb-Sin** (M.Ö. 2028 - 2004) 25 yıl.

İlk kral olan Ur-Nammu'nun adına ilk kez, Ur'da bulunan Utuhegal Yazıtı'nda rastlanmaktadır. Ur valisi olarak söz edilmektedir. Utuhegal'in ölümünden sonra kendini Ur Kralı ilan eder. 4. saltanat yılından sonra ise kendisi için "Akkad ve Sümer Ülkelerinin Kralı" ünvanını alır. "Dört Bölgenin Kralı" tanımını kullanmaz.

Ur-Nammu'ya ait yapı kitabeleri başkent Ur'da, Uruk'da, Nippur'da ve Eridu'da bulunmuştur. Rönesans Çağı'ndan bu kentler de paylarını almışlardır. Ur-Nammu, tarımı ve ticareti geliştirmiş; kanallar kazdırmış; deniz ticaretini imar ettirmiştir.

Nippur'da ele geçen Tummal yazıtında belirtildiği gibi Ur-Nammu, Ur'daki **Ekur**'u yeniden inşa ettirmiştir. Ekur, Mezopotamya'nın Fırtına ve Gök Tanrısı Enlil'in kutsal tapınağıdır. Ur'da ayrıca ünlü İnanna Zigguratı'nı da inşa ettirmiştir. Ur kentinin en görkemli yapısıdır ve Ay Tanrısı Nanna'ya ithaf edilmiştir. Mezopotamya'nın en iyi korunan zigguratlarından biridir. Temelde 60 X 45 m. boyutlarındadır. Üç katlıdır ancak iki katı korunmuş. Birinci kata, terasa üç anıtsal merdivenle ulaşılır. En üstte tanrıya adanan kutsal alan yer alır. Yapının çekirdek kısmı, orta kısmı pişirilmeden kullanılan mühre halindeki kerpiç ile yapılmıştır. Etrafındaki 2.5 m. genişliğindeki kısımda ise pişmiş tuğla kullanılmıştır.

YERLİ KERPİÇ KULLANIMI, ÇUKURLUKTA YAPILAN KULLANIMIN MARI
halindeki kerpiç ile yapılmıştır. Etrafındaki 2.5 m.
genişliğindeki kısımda ise pişmiş tuğla kullanılmıştır.
Bunlar birbirlerine, bağlayıcı bir madde olan bitümen
(zift) ile birleştirilmişlerdir. Ziggurat etrafındaki
basamaklarda belli aralıklarla delikler açılmıştır.
Buralara olasılıkla ağaçlar dikilmiş olmalıdır ve bu
delikler sulama çukurlarıdır. Ziggurat, etekleri ağaçlı
bir dağ görünümündedir.

Ziggurat, "yüksek olmak" anlamındaki Akkad sözcüğünden
gelmedir. Kerpiç yapımı oldukları için zigguratların çoğu
akıp gitmiştir. Fonksiyonları ile görünümieri hakkında
bilgi veren yazılı kaynaklar çok az sayıdadır. Bir görüşe
göre ziggurat, dikdörtgen platforma sahip erken
Mezopotamya tapınaklarından gelişmiştir.
Kazılmış en erken örneklerinden biri Uruk VI'daki Anu
Zigguratı'dır (M.Ö.3500). White Temple olarak adlandırılan
kutsal mekan en üstte yer alır. UrNammu'nun Ur'da inşa
ettirdiği örnek ise en iyi korunmuş olanıdır.

Zigguratların en parlak çağı Ur III. Sülale ile çıkarılır.

Diğer zigguratlar: Mari, Tell al-Rimah ve Ashur'da
bulunmaktadır. Ancak bunlar bağımsız yapılar değildir ve
daha alçak tapınak yapılarına bağlanmışlardır. Bu
zigguratların üstlerinde kutsal mekanların olup olmadığını
bilmiyoruz. M.Ö.I.bin Assur tapınaklarında daha küçük
boyutlu zigguratlar büyük tapınaklara bağlanmıştır
(Ashur'daki Anu - Adad Tapınağı'nın ziggurata bağlanması
gibi).

İnanna Zigguratı'nın altında ele geçen Cemdet Nasr
Peryodu'nun özelliğindeki kerpiçler burada arkaik bir
zigguratın olduğunu gösterirler. Aynı yerde bulunan ve
Eski Sülaleler Dönemine tarihlenen planokonvex kerpiçler
buranın Eski Sül. Dön.'de de kullanıldığını gösterirler.
Sözü edilen yapı, son olarak M.Ö.6.yy'da bir Babil kralı
tarafından onarılmış. Bu kralın bıraktığı çivi yazılı
silindirler üzerinde son dönem onarımlar
anlatılmaktadır.

Ur-Nammu, Ur III.Sülale'nin ilk kralıdır ve yapı
faaliyetleri dışında bazı hukuk kuralları, kanunları ile
de ünlüdür. Ebla dışında bulunan en eski hukuk sistemi
bu krala aittir.

Şulgi, 48 yıllık saltanatı ile bu hanedanlığın önemli
bir kişisidir. Babil'e askeri seferler yapmıştır. Elam
ve Assur toprakları ekonomik kontrol altına almıştır. Ur
III.Sülale, binlerce yönetim dökümanı ile ünlüdür. Ur,
Nippur, Tello, Umma ve Eşnunna'dan çıkan yazılı
kaynakların 25000'den fazlası basılmıştır ve bunların
çoğunluğu Şulgi dönemindeki bürokratik kontrolle
ilintilidir. Naram-Sin'den Şulgi'ye dek bütün krallar
kendilerini tanrı olarak kabul ederler. Şulgi'nin bir
tanrı gibi kutsandığını ve törenler yapıldığını
yazıtlardan biliyoruz.

Amar-Sin de tanrılar gibi kutsanmıştır. Yaptırdığı
tapınakların kerpiçlerinde de adları geçer. En önemlisi
Eridu kentindeki zigguratta ele geçmiştir. Birçok omen

Amar-Sin de kanlılar gibi kutsanmıştır. Tapıldığı tapınakların kerpiçlerinde de adları geçer. En önemlisi Eridu kentindeki zigguratta ele geçmiştir. Birçok omen tekstinde Amar-Sin'in, giydiği ayakkabıdan öldüğü söylenmektedir.

Şu-Sin, gerek batıdan gerekse doğudan gelen tehlikelerle karşı karşıya kalmıştır. Yazıtlar, **Zapşali Ülkesi** ve **Su (Susa) Ülkesi**'nde savaştığından söz ederler. Şu-Sin'in 4. yılı "**Martu** duvarlarının inşa edildiği yıl" olarak adlandırılmıştır. Bu duvarları "Tidnum'u uzakta tutmak" için inşa etmişlerdir. Buna göre **Tidnum** = bir nomadik **Martu** kabilesi = **Amorit**'tir. Bu duvarlar yaklaşık 275 km. uzunluğundaydı. Sippar'dan başlayarak ülkeyi Dicle'ye doğru katederek Bağdat'ın kuzeybatısına uzanırdı.

Daha sonraki İbbi-Sin döneminde babasının zamanındaki tehlikeler giderek artmıştır. İlk önceleri hem batıda hem de doğuda zaferler kazandığını belirtmiştir. Hatta bir yıla "Martuların baş eğdiği yıl" olarak ad verilmiştir. Susa'ya da başarılı seferler gerçekleştirmiştir. Giderek büyüyen tehlike ve saldırıların yanı sıra doğa da bu dönemde zarar verir bir hal almıştır. Su baskınları büyük tahribatlara sebep vermiştir. O yılı da su baskınlarıyla adlandırmışlardır. Çeşitli yerlerdeki bağımsız yöneticilerin başkaldırılarıyla krallık gittikçe küçülmektedir.

İbbi-sin'in 5. veya 6. yılına ait tabletler, Ur kenti dışında hiçbir Yerde ele geçmemiştir. Ur III. Sülale'nin kapladığı geniş topraklar artık sadece Ur kent devleti ile temsil edilmekteydi. İbbi-Sin'in de başarıları 6 yıl sürmüştür.

Ur kentinin sonu Elamlı halkların yaşadıkları dağlardan ovalara inip başkent Ur'u yağmalamaları ve İbbi-Sin'i tutsak etmeleri ile olmuştur. Yağma olayının izleri Ur'daki kazılarla ispatlanmıştır. Ur III. Sülale'ye ait birçok yapı yakılmış ve yıkılmış olarak ortaya çıkartılmıştır. Ur'un tahribi ile Sümerli halkların Mezopotamya'da askeri ve politik etkinliklerini sona erdirdiklerini görüyoruz. Bunun yanı sıra Sümer kültürü Mezopotamya'da etkinliğini uzun yıllar gösterir.

Ur'un hem Elam hem de Amorit tehlikeleri sonucunda M.Ö.2004'de yıkılmasıyla Sümer ve Akkad topraklarında, yani batıda Akdeniz'e, doğuda Basra Körfezi'ne dek uzanan alanda, Larsa, İsin, Eşnunna ve Mari gibi yeni kent devletleri kurulmuştur. Bunlarla çağdaş olarak da, Yukarı Mezopotamya'da Assur, Aşağı Mezopotamya'da da Babil adını verdiğimiz iki büyük devlet bulunmaktaydı.

Dönem, Güney Mezopotamya'da İsin-Larsa Dönemi olarak anılmaktadır (M.Ö. 2017-1794). İsin bağımsızlığını ilan eden ilk şehirdir. Kuzey Mezopotamya'da ise aynı yıllar erken dönemde Eski Assur Peryodu ; geç dönemde Mari Çağı olarak adlandırılmaktadır.

erken dönemde Eski Assur Peryodu ; geç dönemde Mari Çağı olarak adlandırılmaktadır.

UR III. SULALE SONRASI / İSİN-LARSA DÖNEMİ

İsin I. Sülale:

İsin'de ele geçen dökümanlara göre Ibbi-Sin'in kuzey ordularından sorumlu **İşbi-Erra** kendi hanedanlığını kurar. **İsin I. Sülale** olarak anılan sülale, **M.Ö.2017-1794** yılları arasında başta kalır ve Ur, Eridu ve Uruk kentleri üzerinde otorite gösterirler.

Yeni başkent olan İsin, Nippur'un 30 km. güneyinde yer almaktadır. Görünüm olarak ve yönetim politikası olarak Ur şehri takip edilmiştir.

Söz konusu dönemde Ur şehrinde bile Akkad dili baskın olmasına rağmen İsin kralları resmi yazışmalarda ve okullarda Sümer dili tercih edilmiştir. Sümer dili daha geç Babil okullarında kullanılmaya devam etmekle birlikte İsin Sülalesi'nden sonra bir daha hiçbir hanedanlığın resmi dili olmamıştır.

İşbi-Erra, Elamlarla baş ederek Orta Babil bölgesi de dahil olmak üzere güneyin eski Sümer şehirlerini kontrol altına alır.

Oğlu Şu-ilişu, başa geçtiğinde Babil'de zenginlik ve barış dönemi başlamıştır.

Larsa Hanedanlığı:

M.Ö. 2025 ile **1763** yılları arasında devam eden hanedanlığın kurucusu **Naplanum'** dur.

Amorit kökenli bir kral olan **Gungunum'**dan sonra Larsa'nın şansı değişir. İsin krallığından ayrılır ve İran Körfezi ticaretinde söz sahibi olur. Günümüze dek uzanan arşivler Ur ile Dilmun arasındaki deniz ticaretinden bahsederler. Gungunum ve iki ardılına tarihlenen söz konusu dökümanlar, denizaşırı ticaretle aktif olarak ilgilenen tüccarlardan "Dilmun yolcuları" olarak bahsederler.

Dilmun ticaretinin başlıca maddesi büyük miktarlarda ithal edilen bakırdır. Yazılı kaynaklarda ayrıca fildişi, altın, lapaş lazuli, kıymetli taş boncuklar, inciler ve diğer lüks eşyalardan da söz edilmektedir Bu ticarete Diimun "aracı"dır. Doğu İran, Magan ve Meluhha (Magan ve Meluhha=güneydoğu Arabistan ve Hindu Vadisine kadar uzanan Makran kıyıları) gibi bölgelerden aldığı maddeleri ve/veya ürünleri, "Dilmun yolcuları"na Babil'den gelen yağ, tahıl ve Kıymetli süsler karşılığında satmaktadır.

Larsa, Babilli Hammurabi'nin Larsa kralı Rim-Sin'e karşı yaklaşık M.Ö. 1783'de, Mari'ye karşı da M.Ö. 1759'da referanslarına dek güneyde en büyük güç olarak varlık

Larsa, Babilli Hammurabi'nin Larsa kralı Rim-Sin'e karşı yaklaşık M.Ö. 1783'de, Mari'ye karşı da M.Ö. 1759'da zafer kazanmasına dek güneyde en büyük güç olarak varlık gösterir.

İsin kentindeki son dönem kazıları ile Akkad Dönemi'nde iskan gören yerleşim yerinin tarihinin Ubaid Dönemi'ni kadar gidebileceği saptanmıştır. Kassit-Öncesi buluntuların en önemlisi, şehrin Doğu Sektörü'nde yer alan bir cadde ve Eski Babil evleridir. Evlerin birinde, hazırlanmış ve yazılmış tabletler ile yapılmış mühürler ele geçmiştir. Söz konusu ev, ya genel arşivin bir bölümü ya da bir katibin evidir.

İsin'in kuzeydoğusunda ise bir mezar ile içinde erken M.Ö.II.binyıla tarihlendirilen tabletlerin bulunduğu evler ortaya çıkartılmıştır.

Larsa, Nippur ve Sippar'da da bu döneme ait kalıntılar ele geçmiştir. Babil'de ise su seviyesinden dolayı Yeni Babil öncesine ait kalıntılar ortaya çıkartılamamaktadır.

Eylül 2002

Umut Devrim Eryarar

İlker Fıçıcılar

<http://mezopotamya.tripod.com/>
